

Azerbaycan'da Etnografik Materyallerin ve Müzelerin Tarih Öğretiminde Rolü

Gönül Esedli*

Azerbaycan'da etnografik verilerin bilimsel şekilde toplanması işine esasen XIX. yüzyıldan başlanmıştır. XIX. yüzyılın başlarına kadar devam eden bu dönem Azerbaycan'da etnografik bilgilerin toplanmasının ilk aşaması sayılır.¹ Bilindiği gibi, etnos, etnik psikoloji, dini bakış açısı, zanaat, tarım, aile meşet meseleleri etnografya ilminin halk biliminin temel köklü altyapısını oluşturmaktadır. Müzelerdeki etnografik materyaller esas nesne sayılan halkın yaşam tarzını, onun meşetinin geleneksel biçimlerini aydınlatmaya ve tasvir etmeye imkan yaratır. Tarım ve hayvancılık alanları ile ilgili malzemeler (hış ve kotan, bel, mala, tırpan, kerenti), ev meşeti malzemeleri, ulaşım kültürü ile ilgili örnekler, çeşitli dönemlere ait silahlar (zırh, miğfer, kalkan, kılıç), geleneksel giysiler (erkek ve kadın, ayrıca baş giysileri) de hayli ilginçtir. Tarih Müzeleri halkın tarihi hafızasının güçlenmesine önemli şekilde yardımcı olur, tarihi geçmiş ve kültür hakkında fikir oluşturur, etnik kökeni belirtir. Milli Azerbaycan Tarihi Müzesinde Azerbaycan tarihinin en eski dönemlerden XX. yüzyılın 20. yıllarına kadar gelişimini yansıtan ekspozisyonlar oluşturulmuştur. Azerbaycanın esas ve zengin müzelerinden olan Milli Azerbaycan Tarihi Müzesi fuarı aşağıdaki bölümlerden oluşmaktadır:

Birinci kat:

1. Taş Devri
2. Tunç ve erken demir dönemleri
3. Eski ve Orta Çağ devletleri

* Dr. Öğr. Üyesi, Azerbaycan Milli İlimler Akademisi, Etnografya Bölümü, Bakü/AZER-BAYCAN, feyakonul@rambler.ru DOI: 10.37879/9789751749994.2022.3

1 Hevilov H., *Azerbaycan Etnografyası*, İlm, Bakü 1991, s. 6-7.

4. XII. yüzyıllarda Azerbaycan (siyasi, sosyal ve ekonomik durum)
5. Azerbaycan'da bilim ve kültür
6. XVI-XVIII. yüzyıllarda Azerbaycan
7. XVI. yüzyıllarda tarım

İkinci kat:

1. XVIII. yüzyılın ortası – XIX. yüzyılın öncesi (hanlıklar dönemi)
2. Rusya işgalinin başlaması. Gülistan Antlaşması
3. Rusya işgalinin sona ermesi. Türkmençay Antlaşması
4. Kuzey Azerbaycan Rusya İmparatorluğu'nun bünyesinde (1830-1870)
5. XIX. yüzyılda Azerbaycan halk sanatı (geleneksel sanat ürünleri)
6. Halıcılık ve ipekçilik
7. Ticaret
8. Ekonominin gelişmesi, petrol ve diğer sanayi alanları
9. Eğitim, bilim ve kültürel hayat
10. Azerbaycan muğamı
11. Halk inançları ve ruhanilik
12. XX. yüzyılın başında devrimci hareket
- 13-14. Birinci Dünya Savaşı yıllarında Azerbaycan
15. 1917-1918 yıllarında Azerbaycan
16. 1918 yılı Mart Soykırımı
- 17-18. Azerbaycan Halk Cumhuriyeti (1918-1920)

Birinci salonda bulunan örnekler Azerbaycan'da ilkel insan toplumunun olduğu ilk dönemden başlayarak taş döneminin tüm aşamalarına ayrılmıştır. Soldaki 3. vitrinde Karabağ'da, Hocavend ilçesinde Azıh mağarasından keşfedilen 350-400 bin yıl önce yaşamış 18-20 yaşlı kadına ait alt çene kemiğinin parçası korunmaktadır. Bu vitrinde Afrika'daki Olduvay kültürü ile aynı döneme düşen Azerbaycan'a mahsus, Kuruçay kültürüne ait (1,8-1,5 milyon yıl önce), Azıh mağarasının III. ve X. tabakalarından bulunmuş çaytaşı ve çahmagtaşından emek aletleri ve avlanmış hayvan kemikleri de gösterilir.^{2 7}

2 Milli Azerbaycan Tarihi Müzesi, *Beledçi, Taş Devrinden XX. Yüzyıla Kadar*, Ziya KPM

No.lu vitrinde Kazak ilinin Qarğalartepesi abidesinden bulunmuş kil kadın figürü sergilenmektedir. Başsız ve kolsuz, ayakları bitişik, yarıoturmuş durumda yapılmış bu heykelciğin boyun bölümündeki dalğavarı hatlar açılmış saçlara benziyor. Alimlerin fikrinde, dönemin sanat ürünü olan bu figür magik amaç taşıyor ve saçlarını açıp dökerek yağmurun yağması için müsellaya çıkan kadını temsil eder.³ Müzede IX-XIII. yüzyıllarda Azerbaycan'da sanatının gelişmiş olduğu ortaçağ kentlerinden tespit edilmiş antropomorfik kil şamdan, aslan başlı duvar süsü ile birlikte, son derece orijinal şahin kuşu figürü, kemik, tunç ve demirden süs eşyaları vb. gösterilir.⁴ Türk tayfalarında, özellikle Akkoyunlu ve Karakoyunlularda koç yiğitlik anlamını ifade ettiğinden, çoğu zaman savaşı ve serkerde gibi saygın kişilere baştaşısı koç biçiminde olan anıt konulurdu. Karabağ'dan Müzeye getirilmiş XIV-XVI. yüzyıllara ait bu lahut taşının her iki yüzünde at sırtında av tasvirleri, "Allah, Muhammed, Ali ..." yazısı vardır.⁵ 66 No.lu vitrinde Azerbaycan tarihinde özel yeri olan Oğuz Türk kökenli Karakoyunlu ve Akkoyunlu süvari savaşçıların savunma ve saldırı silahları tanıtılıyor. Savunma silahları mankene giydirilmiş yarag, sinebend, golçag, miğfer, şeşper ve galhandan oluşur. Vitrindeki hançer, kılıçlar, mızrak uçlugları ve teberzinler ise saldırı silahlarıdır.⁶ Başkent Baküde aktif faaliyet gösteren Tiyatro, Doğa, Edebiyat, Sanat ve başka müzelerde de etnografik sepgili maddi ve manevi kültür örnekleri korunmaktadır. Azerbaycanın becerikli ve şöhretli halk ustalarının, sanatçıların hazırladıkları çeşitli güzel örnekler halkın sanat-fikir, sanat-estetik ve fikir texeyyülünü içermektedir. Manevi kültürün araştırılmasında da bölgenin Diyarşünaslıg Müzeleri etkili rol oynar. Azerbaycan Cumhuriyetinin ilçelerinde faaliyet gösteren Tarih Diyarşünaslıg müzeleri tarihi kültür unsurlarının öğrenilmesi yönünde etkin faaliyet gösteriyor. Tarih Diyarşünaslıg müzeleri ait olduğu ilçenin tarihi kültür örnekleri bakımından bir hayli zengindir. Tetkik edilen konuya hazırda Azerbaycan bölgelerin Tarih Diyarşünaslıg Müzeleri, onların arkeolojik, etnografik, epigrafik ve numismatik özellikleri dahildir: Şamahı Tarih Diyarşünaslıg Müzesi, Ağsu Tarih Diyarşünaslıg Müzesi, Kürdemir Tarih Diyarşünaslıg Müzesi, Göyçay Ta-

Yayını, Bakü 2010, s. 7-8.

3 Milli Azerbaycan Tarihi Müzesi, *Beledçi, Taş Devrinden XX. Yüzyıla Kadar*, Ziya KPM Yayını, Bakü 2010, s. 13.

4 Milli Azerbaycan Tarihi Müzesi, *Beledçi, Taş Devrinden XX. Yüzyıla Kadar*, Ziya KPM Yayını, Bakü 2010, s. 44.

5 Milli Azerbaycan Tarihi Müzesi, *Beledçi, Taş Devrinden XX. Yüzyıla Kadar*, Ziya KPM Yayını, Bakü 2010, s. 55.

6 Milli Azerbaycan Tarihi Müzesi, *Beledçi, Taş Devrinden XX. Yüzyıla Kadar*, Ziya KPM Yayını, Bakü 2010, s. 56-57.

rih Diyarşunaslıg Müzesi, İsmayılıTarih Diyarşunaslıg Müzesi, Ucar Tarih Diyarşunaslıg Müzesi, Ağdaş Tarih Diyarşunaslıg Müzesi, Zerdab Tarih Diyarşunaslıg Müzesi. Türk halklarının ayrıca “Müslüman kültürü” denilen genel bir ortak kültür örneği de mevcuttur, bu kültür unsurları Azerbaycan müzelerini süslemektedir. Belli ki, İslam dini halkın hem manevi kültürüne, hem de maddi kültürüne derin nüfuz etmiştir, şimdi de varlığını koruyan müslüman ev eşyaları müze koleksiyonu saflarına dahil edilmiştir. Dini içerikli eşyalardan eski kutsal Kur’an-ı Kerim ve Kur’an kabını belirtebiliriz (Milli Azerbaycan Tarihi Müzesi muhafaza edilir).⁷ Ağsu Tarih Diyarşunaslıg Müzesinde korunan XIX. yüzyıla ait Kur’an kitabı dönemin manevi kültürü ve dini bakış açısı hakkında belirli fikir oluşturur. Milli Azerbaycan Tarihi Müzesi “Azerbaycan XVI-XVIII. yüzyıllarda” adlı ekspozisyonunun 79 No.lu vitrininde silahlar arasında kılıç ve hançerler ilgi çekiyor. Vitrinin ortasında “zülfügar kılıcı” konmuştur. Bu çatallı kılıç İmam Ali’nin kılıcının örneği gibi kutsal sayılırdı. Orta podyumda mühür ve mühürkabı takdim edilmişti. Mührün üzerinde imamların isimleri yazılmış, 1101/1689-90 yıl tarihi belirtilmiştir.⁸ Manevi kültür örnekleri: halk tebabeti aletleri, müzik aletleri (saz, tar, kaman, zurna, boru, sinc, perküsyon müzik aletleri – def, dumbul), şairlerin, yazarların hayat ve yaratıcılıkları ile ilgili örnekler müze koleksiyonları arasında önemli bir yer tutuyor. Müzede (Ağsu ilçesinde) Şirvan bölgesinin tanınmış balaban ustası Ali Kerimova ait eşyalar da manevi kültürün önemli bir parçası olarak müzik alanının öğrenilmesine olumlu etkileyebilir. 85 No.lu vitrinin yanında XIX. yüzyılda yaşamış ünlü Azerbaycan şairi, ressam ve müzisyeni Mir Muhsin Nevvaba ait silah koleksiyonu sunuluyor.⁹ Şuşa’da 1833 yılında dünyaya gelmiş nadir yetenekli ve ansiklopedik bilgiye sahip Mir Muhsin Nevvab müzik tarihimizi inceleyen görkemli senetkarlardandır. 1884 yılında Azerbaycan dilinde yazdığı “Vüzühül-erğam” adlı eseri özel öneme sahiptir.¹⁰

7 Gönül Esedli, “Manevi Kültürün Araştırılmasında Milli Azerbaycan Tarihi Müzesinin Rolü, Azerbaycan Tarihinin Araştırılmasında Müzelerin Rolü”, *III. Cumhuriyet Bilimsel Konferansının Materyelleri*, Bakü, 18-19, IV, 2013. s. 90-94. s. 91.

8 Milli Azerbaycan Tarihi Müzesi, *Belediçi, Taş Devrinden XX. Yüzyıla Kadar*, Ziya KPM Yayını, Bakü 2010, s. 64.

9 Milli Azerbaycan Tarihi Müzesi, *Belediçi, Taş Devrinden XX. Yüzyıla Kadar*, Ziya KPM Yayını, Bakü 2010, s. 67.

10 *Azerbaycan Etnografyası*, III/III, Şerg-Gerb Yayını, Bakü 2007, s. 175.

Azerbaycan daima ipek, pamuk, yün kumaş, gön deri üretimi ve halı dokunması ile meşhur olmuştur. Orta Çağda Azerbaycan'da halıcılık sanatı kendi yüksek gelişme aşamasına ulaşmış, eski örnekler günümüze kadar ulaşmıştır. Şamahı Tarih Diyarşünaslıg Müzesinde rastlanan çeşitli desenli ve renkli halılar dönemin gelişim tarihini tecessüm ettiren görsel örneklerdir. Hurcun ve heybe, perdebaşı, kaplama, çeşitli kaplar, milli giysi vb. maddi kültür örnekleri de bölgenin sanat geleneklerinin güçlü etkisini aks ettirmektedir. Şamahı Tarih Diyarşünaslıg Müzesinde muhafaza edilen tarihi maddi kültür varlıkları ilçenin tarihi hakkında genel bilgi oluşturuyor. Müzede XVI. ve XVIII. yüzyıllara ait kalede savunma amacıyla kullanılan dairesel taşlar çok ilginçtir. XIX. yüzyıla ait üzeri nakışlı hançer yüksek kaliteli zanaat memulatıdır.¹¹ Lahıc Tarih Diyarşünalıg Müzesinde solmuş olsa bile değerli halı, işlenen körük ekspozisiyalar arasında hayli ilgi çeken maddi kültür örneğidir. İsmayılı Tarih Diyarşünaslıg Müzesinde ilginç sergiler içerisinde iri hacimli sandık ilgi çekiyor. Müzede çeşitli kapasiteli ev eşyaları da halkın yaşam tarzını, onun hayatının geleneksel biçimlerini aydınlatmaya, açıklamaya imkan verir. Bazı süs kaplamaları ise nakış sanatının inceliğinden haber verir. Azerbaycan kültürünün maddi ve manevi kolları özgün bölge özelliklerine sahiptir. Tetkik edilen bölgenin XIX-XX. yüzyılın başlarında maddi kültür, manevi kültür ve bakış açısı yüksek gelişme, mahalli özellik, bazı spektrler ve karakteristik yönleri ile seçilir. Bu bir yandan bölgenin zengin maddi ve manevi mirasa, eski kültürel geleneklere sahip olmasından ileri gelirdise, diğer yandan da, uygun doğal - coğrafi ve iklim koşullarının avantajı ile ilgiliydi. Aynı şekilde, iç ve dış politik faktörler de önemli rol oynayan faktörlerden biridir. XIX. yüzyılda Azerbaycan sanatının en güzel örnekleri ülkenin birçok yerinde geniş gelişmiş halıcılıkta, tikmelerde, tekdüzçülüğde, kuyumculukta yansıtılır.¹² Belirtmek gerekir ki, XIX. yüzyılda da Azerbaycan ipekçiliğin üretimi ve gelişimi yönünde öncü yerlerden birini tutuyordu. İpekçiliğin bölge ekonomisinde önemli rolü burada birkaç ipekçilik okullarının açılmasına, bazı sergilerin düzenlenmesine revac vermişti. 1898 yılında Göyçayda ipekçilik fuarı organize edilmişti, bu nedenle fuarda yayınlanan 82 materyalden 17'sini ödüle lâyık görülmüştü.¹³ Adı geçen ilçelerin Tarih Diyarşünaslıg müzelerinde esasen bakır kaplar hakimdir. Bilindiği gibi, bu kaplar sıg ve derin kaplar olmak üzere iki kısma ayrılır. Sıg

11 Şamahı Tarih Diyarşünaslıg Müzesi, Tsr. Fariz Halilli, İlim ve Tahsil, Bakü 2009. s. 99.

12 *Azerbaycan Taribi (Eski Zamanlardan XX. Yüzyıla Kadar)*, C I, Azerbaycan Yayını, Bakü 1994, s. 594.

13 Kafkas İpekçilik İstasyonunun Eserleri, 1896 Yılında Umum Rusya Sanatsal Sanayi Fuarı ile Bağlı İpekçilik ve İpek Sanayi Materyalleri, 12/1, Tiflis 1904, s. 44.

kaplar silsilesine tepsi, leğen, sini, tepsi, teşt, derin kaplar sırasına ise güyüm, testi, serinc, satıl, kazan dahildir. Müzelerde bakırdan yapılmış sofa kapları, mutfak, su ve ağartı kapları da bulunmaktadır . Verilen bilgiye göre henüz XIX. yüzyılın 30'lu yıllarında Lahıca 52 tamircilik dükkanı olmuştur, Şamahı ilçesinde ise 6 tamircilik dükkanı çalışıyordu.¹⁴ Şu anda Şamahı Tarih Diyarşunaslıg Müzesinde bakır sernic, bakır cam, bakır sürahi, bakır aşsüzen, bakır kazança ve kepçe saklanır. Müzede ayrıca bakırdan yapılmış sini ve serpuc, ayrıca lamba büyük ilgi uyandırıyor. Bölge müzelerinde demir ürünlerine, özellikle demirden yapılmış tarım aletlerine rastlanır. Bu maddeler bölgenin demircilik sanatının geniş gelişmesinden haber verir. Araştırmalar sonucunda anlaşılmıştır ki, demircilik sanatının kendine özgü üretim teknolojisi oluşmuştur. Buradaki teknolojik yöntemlerin büyük bir kısmı (soyukdövme, istidövme, kaynaketme, kesme, delme, küpaçma, dibçikarma, ovxarlama, dişeme, suyatutma, çarxlama) zamanemizedek gelmiştir.¹⁵ 1984 yılından faaliyete başlamış Göyçay Tarih Diyarşunaslıg Müzesinde bölgenin maddi ve manevi kültürüne ait 6000 kadar sergi toplanmıştır. Göyçay şehrinde faaliyet gösteren Diyarşunaslıg Müzesinde mevcut olan maddi örnekler arasında arkeologlar tarafından eski insan meskenlerinin yerinde tespit ettikleri süs eşyaları, silahlar ve kaplar da var. Göyçay rayon Tarih Diyarşunaslıg müzesinde oluşturulan “İkinci Dünya Savaşı” salonu Göyçayın savaş yılları tarihinin en zengin salnamesidir. Burada Sovyetler Birliđi Kahramanları Ziya Bünyadov, Baheddin Mirzayev, “Altın Yıldız” ordenli Hacı Gafarov ve onlarca diğer savaşçılar hakkında zengin bilgiler toplanmıştır. Basgal kasabasında bulunan küçük ama çok ilginç Basgal Kelağayı Müzesinde çeşitli desenli kelağayılar, tahta kalıplar, çiğ ipek, kelağayı üretimi ile uğraşan ustaların nesil şeceresi ve geçmişe ait dokuma tezgahı mevcuttur.¹⁶Bölgede halıcılık, dokumacılık, keçecilik, dabbaglıg, boyagçılıq, seramik ve bakır gibi ana sanat dalları gelişmiştir. Tarih Diyarşunaslıg müzelerinde bu sanat örneklerinin çeşitli ürünleri muhafaza edilir ve nesilden nesle iletilir. Tabii ki, müzelerde sanatla da ilgili türlü örnekler yansır: boyama ve duvar ressamlığı, heykeltraşlık ve oymakarlıg, şebekecilik, bakırcılık, silahsızlıg, halıcılık kuyumculuk, basmakalıp ve gelemkarlıg. Tarihe bakıldığında anlaşılmaktadır ki, zanaat Azerbaycan nüfusu için büyük önem arz eden alanlardan biri olmuştur. Tarihi bilgilerde bu meselelere ait bir çok olgulara rastlı-

14 *Azerbaycan Etnografyası*, III/I, Şerg-Gerb Yayını, Bakü 2007, s. 393.

15 *Azerbaycan Etnografyası*, C I, s. 403.

16 Gönül Esedli, “Etnografya-Halkbilimcilik İlmi ve Müzeler, Müzelerin Çağdaş Durumu ve Gelişme Özellikleri”, Uluslararası Bilimsel Konferans Materyalleri, Bakü, 29.06-30.06.2011. s. 40-41. s. 41.

yoruz: “Sanatta taş ve gec üzerinde oyma işi geniş yer tutuyordu. Geometrik ornamentlerle süslenmiş taş oymalar sırasında Cuga köyü yakınındaki Gülistan türbesinin, Bakü Şirvanşahlar sarayında kazı ile ortaya çıkarılmış pencere çerçevesi ve bu sarayda tutulan Aliye Hatun sendugesinin adlarını kaydetmek olur. Bu anıtlar XIII-XV. yüzyıllara aittir”.¹⁷ Diğer bilgi ise bazı değerli sanat alanlarının Azerbaycan'da yüksek profesyonellik seviyesinde geliştiğinden haber verir. Nebati ornamentle süslenmiş taş oyma ve kabartmaların en büyük örneği deniz güzgüsünün inmesi ile ortaya çıkan Bayıl kasrının süsleridir. Burada on ikiye gibi insan başı çekilmiş oyma araştırılmıştır. Azerbaycan bilim adamları bu oymalar üzerindeki kafa motiflerinin bir tür portre resmi, yani ayrı ayrı tarihi kişilerin olduğunu düşünmektedirler.¹⁸ Verilen bilgiye göre henüz XIII. ve XIV. yüzyıllarda sanatın yüksek gelişme yolunda olan alanlarından biri metaller çalışmasıydı. ... Şamahı metaller işleme merkezlerinden biri idi. Şirvan'da 1206 yılında tunçtan dökülmüş lüleyin sanatsal metal işinin güzel örneğidir. Üzerindeki vazaların birinde ustanın adı verilmiştir: “Muhammed oğlu Ali”. Bu, aslında su kabı değil, bitkin bir sanat eseridir. Bu eşsiz sanat eserine de Petersburg Ermitajı sahip durmuştur.¹⁹ Bilindiği gibi, tarım Azerbaycanın önemli ekonomi alanlarından biri olmuştur. Şu anda Şamahı Tarih Diyarşünaslıg Müzesinde bulunan tarımsal üretim örneklerinden ağaç hış ve gavahını, Kürdemir Tarih Diyarşünaslıg Müzesinde ise XIX. yüzyıla ait kotan, XX. yüzyıla ait tahıl döven veli özellikle belirtebiliriz. 1984 yılından itibaren faaliyet gösteren zengin Zerdab Tarih Diyarşünaslıg Müzesi 8 bölümden oluşmaktadır: 1. Doğa bölümü. 2. Eski dönem bölümü. 3. H.B.Zerdabiye ait bölme. 4. ADC'in görkemli militanlarına ait bir bölüm. 5. Kollektivleşme ve Büyük Vatan Savaşı'na ait bir bölüm. 6. Eğitim, kültür, sağlık, spor ve hemyerli aydınlara ait bölme. 7. Şehitlere ait bölme. 8. Azerbaycan'ın bağımsızlık dönemine ait bölüm. Ağdaş Tarih Diyarşünaslıg Müzesinde kirkire, satıl, ellik, sini, serpuc, cehre, yün tarağı, milli giyim ürünleri ve diğer değerli sergiler çok değerlidir. Renkli, göz alıcı perdebaşı ise yaşam tarsımız hakkında insanlarda belli tasavvur yaratır. 1986 yılından bu yana faaliyet gösteren Ucar Tarih Diyarşünaslıg Müzesinde 2.500'den fazla sergi korunmaktadır. Maddi kültürümüz hakkında belli tasavvur yaratan bu sergiler arasında güzel nakış türleri, rengarenk desenli hurcun ve heybe, bakır örnekleri büyük ilgi uyandırıyor. Müzede çeşitli bakır örnekleri, halı ve süs eşyaları, ev ve mutfak eşyaları

17 *Azerbaycan Tarihi Uzak Geçmişten 1870'li Yıllara Kadar*, Azerbaycan Yayını, Bakü 1994, s. 351-352.

18 *Azerbaycan Tarihi Uzak Geçmişten 1870'li Yıllara Kadar*, s. 352.

19 *Azerbaycan Tarihi Uzak Geçmişten 1870'li Yıllara Kadar*, s. 352.

müze ekspozisyonlarında yayınlanan maddi kültür örnekleridir. 3 bölümde yayınlanan bu sergiler doğa, eski dönem ve modern dönem bölümlerinden oluşmaktadır. Müzelerde doku meişet türü daha zengindir. Bunların arasında yün ve keçi mamulü özel bir yere sahiptir. Hurç, heybe, mefreş çuval müze fondalarında olan değerli maddi kültür unsurlarıdır. Kürdemir Tarix Diyarşünaslıg Müzesinde yün tarağı ve dokumacı heveleri, cehre, “şehergah yerleşim yeri” nden tespit edilen, X-XI. yüzyıla ait kil kap örnekleri, turna çırağı, bakır sernicler, serpuşlar, bakır güyüm, samovarlar özellikle ilgi doğurmuş maddi kültür örneklerindedir. Müzede belli dönemlerde darp edilmiş bakır sikke ve para eskinasları (XVIII-XX. yüzyıllar) bu dönem hakkında belli bilgi sağlar. Azerbaycan Halı Müzesinde korunan eski ve güzel halılar etnografik açıdan ilginç, tarihi açıdan ise ayrıntılı bilgilerle zengindir. Sanatsal teknik özelliklerine göre Azerbaycan’da dört büyük halı okulu mevcut olmuştur: Tebriz, Guba - Şirvan, Karabağ, Gence - Gazax.²⁰ Bu halıların konu hattında tarihi öğrenmek direkt değil, dolaylı olarak mümkündür. Üzerinde motifler, çeşitli ev ve av sahneleri tasvir olunan konulu halılar, ayrıca, Şirvan, Gence ve Karabağda üretim olunurdu. Orta Çağda Azerbaycan’da halı üretimi artık toplu şekil almıştı. Konulu halılarda ortaçağ ev sahneleri, klasik edebiyattan alınmış kompozisyon motifleri yer tutuyordu.²¹ Tebriz, Saksıda çiçekler, Xetai, Buta, Balık, Ceyranlı, Gonagkend, Minare, Şamahı, Gobustan, Mereze, Deryanur, Hanlık, Bahçede güller, Eski Gence, Çıraglı, Çaylı, Şıhlı, Salahlı, Dağkesemen, Kaymaklı halı çeşnileri etnografik ve sanat açısından ilginç kompozisyonlara sahiptirler. Azerbaycan Milli İncesanat Müzesinin “Azerbaycan Ressamlığı” bölümünde halkın yaşam tarzı yeterince çevrelenmiştir. Behruz Kengerli- Dağ manzarası, Behruz Kengerli - Kadın portresi, Behruz Kengerli-Nuh Peygamber Türbesi, Azim Azimzade -Kadın toyu, Azim Azimzade - Zengin evinde Ramazan, Settar Behlulzade - Suraxanın eski odları, Elmira Şahtatinskaya - Mehseti Gencevi, Ogtay Sadıgzade - Natevan, Elbey Rzaguluyev- İçeri şehir eserlerinde Azerbaycanın çok asırlık tarihi, maddi ve manevi kültürü yansıtılmıştır. Sonuçta söyleyebiliriz ki, Türk Azerbaycan anıtlarının tebliğinde de müzelerin rolü geniştir. Şu anda Azerbaycanın başkent ve ilçelerinde faaliyet gösteren müzelerde arkeolojik ve etnografik kültür örneklerini yansıtan çeşitli maddi kültür örnekleri korunur, muhafaza edilir.

²⁰ *Azerbaycan Etnografyası*, C I, s. 475.

²¹ *Azerbaycan Etnografyası*, C I, s. 475.

KAYNAKLAR

Azerbaycan Tarihi Uzak Geçmişten 1870 Yıllara Kadar, Azerbaycan Yayını, Bakü 1996.

Azerbaycan Tarihi (Eski Zamanlardan XX. Yüzyıla Kadar), C I, Azerbaycan Yayını, Bakü 1994.

Azerbaycan Etnografyası, III/I, Şerg-Gerb Yayını, Bakü 2007.

Azerbaycan Etnografyası, III/III, Şerg-Gerb Yayını, Bakü 2007.

Esedli, Gönül, "Etnografya-Halk Bilimcilik İlmi ve Müzeler, Müzelerin Çağdaş Durumu ve Gelişme Özellikleri", Uluslararası Bilimsel Konferans Materyalleri, Bakü, 29.06-30.06.2011, s.40-41.

Esedli, Gönül, "Manevi Kültürün Araştırılmasında Milli Azerbaycan Tarihi Müzesinin Rolü, Azerbaycan Tarihinin Araştırılmasında Müzelerin Rolü", *III. Cumhuriyet Bilimsel Konferansının Materyalleri*, Bakü, 18-19, IV, 2013. s. 90-94.

Hevilov H., *Azerbaycan Etnografyası*, İlm, Bakü 1991.

Kafkas İpekçilik İstasyonunun Eserleri, 1896 Yılında Umum Rusya Sanatsal Sanayi Fuarı ile Bağlı İpekçilik ve İpek Sanayi Materyalleri, 12/1, Tiflis 1904.

Milli Azerbaycan Tarihi Müzesi, *Beledçi, Taş Devrinden XX. Yüzyıla Kadar*, Ziya KPM Yayını, Bakü 2010.

Şamahı Tarih Diyarşünaslıg Müzesi, Tsr. Fariz Halilli, İlim ve Tahsil, Bakü 2009.

